

Barbara Taraszka-Drożdż

Institut Języków Romańskich i Translatoryki
Uniwersytet Śląski

ROZSZERZENIA SEMANTYCZNE NAZW DŹWIĘKÓW WYDAWANYCH PRZEZ ISTOTĘ ŻYWA W OPISIE MUZYCZNYCH WRAŻEŃ SŁUCHOWYCH

Key words: categorisation, conceptualisation, naming auditory sensations, schematic structures, semantic extension

Wstęp

Artykuł porusza temat związany z językowym opisem muzycznych wrażeń słuchowych. Ich niezwykła złożoność (np. Miśkiewicz 2002) znajduje swoje odzwierciedlenie w całej gamie różnych strategii językowych stosowanych przez muzyków w celu opisanie tych wrażeń, przy czym szczególną uwagę zwraca figuratywny charakter tego typu języka [np. Pisarkowa 1963; Biłas-Pleszak 2005; Prochowicz 2013; Taraszka-Drożdż 2016b]. Poniższe rozważania poświęcone są jednej ze strategii opisu wrażeń związanych z dźwiękami, których źródłem jest instrument muzyczny. Strategia ta polega na odwołaniu się do innego typu wrażeń z domeny audytywnej, a mianowicie do wrażeń związanych z dźwiękami wydawanymi przez istotę żywą.

Przedstawione tutaj obserwacje wynikają z analizy wypowiedzi jednej z grup polskich muzyków – perkusistów. Wypowiedzi te pochodzą z profesjonalnych portali prezentujących testy instrumentów muzycznych oraz z forum internetowego skierowanego do perkusistów¹. Szczegółowej analizie poddane zostały wyrażenia używane przez muzyków, którzy testowali poszczególne modele instrumentów wchodzących w skład zestawu perkusyjnego (bębny

¹ Magazyn Perkusista [<http://magazynperkusista.pl/>], Infomusic. pl [<http://www.infomusic.pl/>], Forum Perkusyjne [<http://www.perkusja.org/>].

basowe, tom-tomy, floor-tomy, werble, talerze typu ride, crash, splash oraz hi-haty), i w precyzyjny sposób opisywali ich brzmienie.

Przyjmując punkt widzenia gramatyki kognitywnej [np. Langacker 1987, 2009], znaczenia analizowanych wyrażen językowych opisać można w terminach rozszerzeń semantycznych. Chodzi bowiem o relację kategoryzującą, w której dźwięki wydawane przez instrument muzyczny, konceptualizowane są w kategoriach dźwięków produkowanych przez istotę żywą. Zgodnie z notacją przyjętą w ramach gramatyki kognitywnej, relację tę można zapisać w następujący sposób: $S \dashrightarrow T$, gdzie S określa standard relacji kategoryzującej, a T stanowi jej cel. W przypadku przedstawionych tutaj rozszerzeń semantycznych cel odnosi się do wrażeń słuchowych związanych z dźwiękami, których generatorem jest instrument muzyczny. Standard natomiast przywołuje wrażenia słuchowe związane z dźwiękami, których generatorem jest istota żywa. Analiza rozszerzeń poszczególnych wyrażen językowych pozwala na wskazanie wyłaniających się z nich struktur schematycznych. Struktury te, wyabstrahowane z konkretnych użyc, charakteryzują na wyższym poziomie abstrakcji grupę rozszerzeń reprezentujących równoległe relacje kategoryzujące i nazwane są wzorcami semantycznego rozszerzenia (patterns of semantic extension) [Langacker 2000; Taraszka-Drożdż 2014, 2016a]. Poszczególne rozszerzenia stanowią uszczegółowienia, czy też konkretyzacje, danego wzorca².

Wiele z analizowanych poniżej rozszerzeń opartych jest na metonimii, definiowanej w ramach gramatyki kognitywnej jako przesunięcie profilu: „wyrażenie, które w swym podstawowym znaczeniu profiluje byt A, jest rozumiane jako desygnat innego bytu B, który w jakiś sposób może być kojarzone z A i dlatego, na poziomie mentalnym, B jest dostępne za pośrednictwem A” [Langacker 2009, 328]. Przykładem tego typu rozszerzeń jest użycie nazw instrumentów muzycznych do profilowania dźwięków, które te instrumenty generują. I tak zdanie *Werbel jest bardzo jasny* może być interpretowane jako charakterystyka brzmienia tego instrumentu. Werbel stanowi w tym przypadku punkt odniesienia dający mentalny dostęp do innego elementu wiedzy, który jest z nim kojarzony, tj. do produkowanych przez niego dźwięków.

Artykuł zorganizowany jest w następujący sposób: kolejno omawia rozszerzenia jednostek leksykalnych odnoszących się do artykułowanej mowy ludzkiej i śpiewu, jednostek nazywających nieartykułowane dźwięki wydawane przez istotę żywą oraz jednostek typowo kojarzonych z dźwiękami, których źródłem jest zwierzę. Analiza odnotowanych rozszerzeń posłuży do wskazania wyłaniających się z nich wzorców, czyli struktur opisujących je na wyższym poziomie schematyczności.

² W ramach językoznawstwa kognitywnego wspomniane wzorce stanowią struktury porównywalne do metafor pojęciowych znanych z teorii, której twórcami są Lakoff i Johnson [1980]. W prowadzonych badaniach autorka wykorzystuje jednak teorię gramatyki kognitywnej, której narzędzia oferują możliwość wszechstronnego opisu znaczenia, w tym również znaczenia figuratywnego [cf. Taraszka-Drożdż 2014].

1. Dźwięki związane z mową i śpiewem

O konceptualizacji grającego instrumentu muzycznego w kategoriach istoty żywej wydającej dźwięki świadczy wiele wypowiedzi muzyków. Jednym z jej przejawów jest opisywanie procesu wydawania dźwięków przez instrument za pomocą czasownika *gadać* oraz słów mu pokrewnych. Instrument muzyczny, czy też cały zestaw perkusyjny, może bowiem *gadać/zagadać*, a dźwięki produkowane przez instrument nazwane mogą być *gadką* (przykłady 1-3).

- (1) *Cyprys „gada” nam w zasadzie w każdym układzie. A jak ta „gadka” wygląda? No cóż – klon to klon. Ma brzmienie kruche, a przy tym ciepłe, mówiąc krótko – bardzo... drewniane* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/3699-werble-sakae-klon-i-cyprys>, Dostęp 16 XI 2016].
- (2) *Trzeba mieć dobrze skonfigurowany cały zestaw blach, by Mega Bell przyjemnie do nas zagadał* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/312-blachy-zildjian-z3>, Dostęp 14 XI 2016].
- (3) *O ile dynamika jest w całej rozciągłości (bębny **gadają** pod każdą siłą uderzenia), to nie są to beczki głośne* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/2094-dw-collectors-series-standard>, Dostęp 20 XII 2016].

Na tę samą konceptualizację wskazują opisy procesu produkowania dźwięków przy użyciu czasowników *odzywać/odezwać się* czy *śpiewać/zaśpiewać* (przykłady 4-5). Podobnie jak słowo *gadać* leksemy te opisują wyżej wspomniany proces w sposób ogólny, tj. bez precyzowania cech tych dźwięków. Dodatkowo domenę dotyczącą charakteru wrażeń powstałych w wyniku pobudzenia układu percepcji słuchowej dźwiękami aktywować mogą występujące w niektórych kontekstach określenia opisujące ogólne odczucie, jakie towarzyszy odbiorowi dźwięków (np. *instrument śpiewa aż miło*) czy też określenia charakteryzujące różne wymiary dźwięków, np. głośność (*instrument zagadał głośniej* lub barwę (*instrument odzywa się soczyście*).

- (4) *Crash odzywa się fajnie niezależnie od siły uderzenia (...)* [<http://www.infomusic.pl/test/39494,test-szesciu-crashy-z-oferty-istanbul-mehmet>, Dostęp 25 XI 2016].
- (5) *Sprawdźmy, jak nam zestaw „zaśpiewa”* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/2122-tama-superstar-custom-hyper-drive>, Dostęp 22 XI 2016].

Podobnie pochodzące od czasownika *śpiewać* formy *śpiewający* i *śpiewny* używane są do określenia charakteru wydawanych przez instrument dźwięków. Podkreślają one melodyjność, płynność postrzeganych dźwięków oraz ich przyjemne brzmienie (przykłady 6-7).

- (6) *Tomy są dźwięczne, wręcz śpiewające. Rzeczywiście grają w zrównoważonym paśmie i żadna częstotliwość nie wybija się znacząco ponad inną* [<http://www.infomusic.pl/test/39357,test-zestawu-perkusyjnego-dw-drums-design-series>, Dostęp 25 XI 2016].
- (7) *Długie i śpiewne wybrzmienie następujące po mocnym i bardzo szybkim ataku to prawdziwy atut tego modelu* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/424-werble-craviotto>, Dostęp 22 XI 2016].

Porównywalnych obserwacji dostarcza analiza użycie innego leksemu, którego standard odnosi się do głosu ludzkiego, tj. rzeczownika *chrypka*. Leksem ten określa niski, chropowaty głos będący zwykle skutkiem stanów zapalnych krtani (SJP). W swojej budowie zawiera on zbitki spółgłoskowe oraz głoskę /r/, co z punktu widzenia analizy fonosemantycznej wskazuje na cechę niejednorodności nazywanego przez ten leksem dźwięku [por. Rhodes 1994, 280-282; Kładocny 2012a, 157]. Jak wskazuje na to poniższy kontekst (przykład 8), leksem ten może być użyty w celu opisanie wrażenia słuchowego towarzyszącego wydawanym przez werbel dźwiękom.

- (8) *Delikatna chrypka słyszalna już na żywo, w nagraniu, pozwala na wyraźne egzystowanie, dodając żywotności i pikanterii* [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/424-werble-craviotto, Dostęp 30 X 2016].

We wszystkich przytoczonych powyżej kontekstach rozszerzenia przywołują dźwięki wydawane przez istotę żywą. W przeciwieństwie jednak do rozszerzeń jednostek leksykalnych *gadać*, *odezwać się* czy *zaśpiewać* rozszerzenia leksemów *śpiewający*, *śpiewny* i *chrypka* profilują charakter wrażen słuchowych towarzyszących produkowanym dźwiękom. W dziedzinie muzyki perkusyjnej domena charakteru wrażen słuchowych jest aktywowana również przez rozszerzenia wyrażen językowych nazywających nieartykułowane dźwięki wydawane przez człowieka czy też zwierzę. Przyjrzyjmy się im bliżej w kolejnych częściach artykułu.

2. Dźwięki nieartykułowane

Wśród rozszerzeń profilujących charakter wrażen słuchowych odnajdziemy rozszerzenia leksemów odnoszących się do *krzyku* i *wrasku*. Brzmienie instrumentu, czy też metonimicznie sam instrument, mogą być opisywane za pomocą przymiotników *krzykliwy* i *wraskliwy*. Poza tym instrument może *krzyczeć* czy też *reagować krzykliwie* (przykłady 9-10). Istotnym elementem znaczeniowym tych leksemów jest ich nacechowanie pod względem głośności [Kładocny 2012a, 148] – jej wysoki poziom jest cechą deficyjną *krzyku*. *Wrask*, natomiast, definiowany jest w terminach bardzo głośnego krzyku (SJP). Opis dźwięków muzycznych jako *krzykliwych* czy *wraskliwych* podkreśla więc jedną z cech akustycznych dźwięku – jego wysoki poziom natężenia. Należy przy tym zaznaczyć, iż leksemy pokrewne słowu *wrask* wskazują na wyższy poziom tego natężenia niż leksemy pochodzące od słowa *krzyk*.

- (9) (Hi-hat) *otwierany powoli nogą, reaguje stanowczo i krzykliwie* (...) [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/3026-meinl-byzance-vintage-pure-hi-hat-14-i-15, Dostęp 22 XI 2016].
- (10) *China o wielkich rozmiarach 22" jest donośna i wraskliwa* [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/2323-blachy-anatolian-ultimate, Dostęp 14 XI 2016].

Kolejne nazwy dźwięków używane do opisu brzmienia instrumentów perkusyjnych nawiązują do *pisków* i *jęków*, które mogą być wydawane przez istotę żywą (przykłady 11- 14). W wymiarze akustycznym *pisk* przywołuje dźwięk wysoki, który może trwać długo, niemal nieograniczenie [Kładoczny 2012a, 153; 2012b, 444-458]. Opis brzmienia instrumentu w terminach *pisku* podkreśla więc cechy związane z częstotliwością drgań wydawanych przez niego dźwięków oraz z czasem ich trwania. W celu bardziej precyzyjnego scharakteryzowania opisywanych dźwięków perkusyjnych nazwie *pisk* towarzyszyć może dokładne wskazanie generatora dźwięku, np. kobiety doznającej silnej emocji (przykład 12). Natomiast leksemy takie jak *jęk*, *jęknięcie*, *jęczeć* czy *jęczący* przywołują żalose dźwięki wydawane pod wpływem bólu czy cierpienia [SJP]. Są one zaliczane do grupy dźwięków niezbyt długich, ale dłuższych od krótkich, które zwane są przeciągłymi lub pulsującymi [Kładoczny 2012a, 153].

- (11) (Werbel) *Uderzany z rimem robi się nieco **piskliwy** i jazgotliwy, co nie każdemu może się spodobać* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/1964-werble-ta-ma-slp>, Dostęp 17 XI 2016].
- (12) *Mimo swojej doniosłości (talerze) nie przeszywają niczym **pisk** wystraszonej na śmierć kobiety i doskonale komponują się z zestawem* [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/1650-blachy-alchemy-power-x_, Dostęp 24 X 2016].
- (13) *Przy rockowym stylu grania werbel pokazuje swój cały potencjał, chociaż jak dla mnie trochę zbyt mocno **jęczy*** [<http://www.infomusic.pl/test/43275,test-werble-sakae-mistrzostwo-w-ka-dym-calu>, Dostęp 25 XI 2016].
- (14) *Wybrzmienie jest wyrównane i dość krótkie, bardziej odzywa się w nim lekkie metaliczne „**jęknięcie**” niż **głęboki** i drewniany „**oddech**”* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/1075-dw-collectors>, Dostęp 17 XI 2016].

Ponadto muzyczne wrażenia słuchowe opisywane są poprzez odwołanie się do dźwięków, które wydawane są przez istoty żywe podczas jedzenia. I tak, charakterystyczny odgłos powstający w trakcie poruszania językiem i wargami zwany *mlaskiem* [SJP] przywoływany jest w celu opisu jednego z typów dźwięków produkowanych przez membranę tomu uderzaną pałką lub przez naciąg bębna basowego uderzanego bijakiem (przykłady 15-16). Dźwięk uderzanej pałką membrany werbla może z kolei przywoływać odgłos powstający w trakcie gryzienia czegoś kruchego, czyli *chrupania* [SJP; Bańko 2008, 163] (przykład 17).

- (15) (...) *tomy mają bardzo wyraźny atak, jest „to” charakterystyczne **mlasnięcie** przy uderzeniu pałki, po czym zmieniają swój charakter wypełniając się niskim dołem* [<http://www.infomusic.pl/test/33496,test-pearl-reference-pure-czysty-i-referencyjny-dzwiek>, Dostęp 25 XI 2016].
- (16) (...) *ledwo muskając bijakiem naciąg wyciągniemy z długiej centralki co najwyżej płaski **mlask** niż basowy dźwięk* [<http://www.perkusja.org/co-sadzicie-o-centralach-22x20-vt20239.htm>, Dostęp 24 XI 2016].
- (17) (...) *wszystkie testowane modele mają lekko **chrupiący** i piaszczysty dźwięk* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/424-werble-craviotto>, Dostęp 30 X 2016].

Kolejną, liczną grupę wyrażen opisujących brzmienie instrumentu perkusyjnego stanowią słowa przywołujące dźwięki związane z oddychaniem. W większości przypadków są to dźwięki towarzyszące nieprawidłowościom w funkcjonowaniu układu oddechowego. I tak, perkusiści mówią o *duszeniu się*, *krztuszeniu się*, *dławieniu się* talerzy lub bębnów, o *zduszeniu* dźwięków, *zduszonym* brzmieniu, *zadławieniu* brzmienia, *zadławionych* przydźwiękach itp. (przykłady 18-20). Zauważyć należy, iż podstawowe znaczenia tych leksemów zawierają w swej bazie konceptualnej proces, w którym istota żywa – uczestnik tego procesu – ma utrudnione oddychanie lub traci zdolność oddychania. Proces ten stanowi punkt odniesienia dający mentalny dostęp do typowych dźwięków, które mu towarzyszą, a dokładniej – do dźwięków produkowanych przez tę istotę żywą.

- (18) (Werbel) *Nie **dusi się** i ma doskonały stosunek ataku do ciała* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/2324-werble-tama-metalworks>, Dostęp 2 XII 2016].
- (19) *Talerz krótko wybrzmiewa, ma umiarkowany zakres dynamiczny i przez to może się lekko **krztusić** przy zbyt agresywnym uderzeniu* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/2220-meinl-mseries-fusion-medium>, Dostęp 1 XII 2016].
- (20) *Podczas gry czuć, że korpusy pracują i nie są **zadławione**, to duży plus* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/3009-zestaw-ludwig-signet-105>, Dostęp 1 XII 2016].

Jednocześnie brzmienie instrumentu może też być charakteryzowane w kategoriach dźwięków wydawanych w trakcie wykonywania *głębokiego oddechu*, czyli w trakcie wciągania dużej ilości powietrza do płuc i wydychania go (por. przykład 14), czy też dźwięków towarzyszących *ziewnięciu*, czyli następującym po sobie głębokim wdechu, zatrzymaniem oddechu i wydechu³ (przykład 21). Jeszcze do innego typu odgłosów istoty żywej nawiązują opisy charakteryzujące brzmienie w terminach *czkawki* (przykład 22), czyli rytmicznie powtarzających się, urywanych dźwięków powstających w trakcie wdechu z równoczesnym zamknięciem głośni⁴.

- (21) *Gra się na nim (hi-hacie) miękko z przyjemnym zaciąganiem nogą, gdzie otrzymujemy płynne i czytelne **ziewnięcie*** [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/3376-meinl-byzance-extra-dry-dual>, Dostęp 26 X 2016].
- (22) (Talerz) *Jest przez to szybki i ma bardziej metaliczny charakter, niczym zminiaturyzowany crash w odróżnieniu od typowego „**czkającego**” brzmienia zwykłych splash* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/2682-zildjian-zestaw-mikea-mangini>, Dostęp 26 X 2016].

³ Zob. [http://www.poradnikzdrowie.pl/sprawdz-sie/sygnaly-ciala/ziewanie-jest-zdrowe-przy-czynny-ziewania_33502.html, Dostęp 12 X 2016].

⁴ Zob. [<http://www.poradnikzdrowie.pl/eksperci/pytania/codzienna-poranna-czkawka-i-odbijanie-powietrzem/106763/1/>, Dostęp 28 XII 2016].

3. Odgłosy zwierząt

Wśród rozszerzeń semantycznych nazw dźwięków używanych do opisu dźwięków instrumentu perkusyjnego nie brak i tych, których standard aktywuje domenę wrażeń słuchowych związanych z dźwiękami typowo kojarzonymi ze zwierzętami. Często są to słowa o charakterze onomatopeicznym. Jedną z grup takich leksemów są formy pochodzące od wykrzyknika onomatopeicznego *wrr*, który imituje niski i wibrujący głos psa [Bańko 2008, 262] – leksemy *warczeć* i *warczący*. Instrumentem, którego dźwięki charakteryzowane są za pomocą tych słów, jest bęben [Kładoczny 2014]. Typowym źródłem tego typu dźwięku są rezonujące sprężyny werbla⁵.

Do dźwięków wydawanych przez psa nawiązują także konteksty, w których perkusiści opisują brzmienie werbla jako *szczekające*, określają talerz jako *szczekający* czy też nazywają go *szczekaczem*, charakteryzują dźwięki wydawane przez hi-hat w terminach *szczeknięć* (przykład 23) itp. W przeciwieństwie jednak do słów przywołujących *warczenie* leksemy te podkreślają krótkie trwanie oraz urywany charakter następujących po sobie dźwięków [por. SJP].

- (23) (Hi-hat) *Domknięty nogą jest ekstremalnie krótki, dając efekt natychmiastowego „szczeknięcia”* [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/1965-meinl-classics-custom-extreme-metal, Dostęp 2 XII 2016].

Wysoką frekwencją użycia w analizowanych tekstach charakteryzują się rzeczownik *syk*, czasownik *syczeć* oraz słowa od niego pochodzące. Jako typowe źródła dźwięku słowa te przywołują między innymi żmiję, węża czy gęś [Bańko 2008, 239]. Rzeczownik *syk* definiowany jest jako „dźwięk przypominający przeciągłe wymawianie spółgłoski s” [SJP]. W dziedzinie muzyki perkusyjnej leksemy te opisują wrażenia słuchowe związane z dźwiękami produkowanymi przez talerze perkusyjne pobudzone uderzeniem (przykłady 24-25).

- (24) *Delikatne puknięcie [w talerze] wydobywa falujący i szorstki syk* [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/65-blachy-sabian-choppers-i-alu-bells, Dostęp 2 XI 2016].

- (25) (Talerz) *Ma bardzo ciepły, syczący, acz wyraźny „chick” (...)* [http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/376-blachy-soultone-moffett-series, Dostęp 2 XI 2016].

Poza tym w opisach muzycznych wrażeń słuchowych odnajdziemy słowa pochodzące od onomatopei *cyk*, tj. *cyknięcia*, *cykanie* i *cykać*. Słowa te mogą być kojarzone z dźwiękiem wydawanym przez takie owady jak świerszcze czy koniki polne. W dziedzinie gry na instrumentach perkusyjnych opisują one charakterystyczny dźwięk produkowany przez hi-hat w momencie uderzenia talerza górnego w talerz dolny [Taraszka-Drożdż w druku]. Wrażenia słuchowe, o których tu mowa, są również wyrażane w słowach posiadających w swych

⁵ Zob. [http://topdrummer.pl/perkusyjne-konsylium-rezonujace-sprezyny/, Dostęp 17 XI 2016]

rdzeniach onomatopeiczne *mrr*, takich jak *mruczeć* czy *pomruk* (przykład 26). W języku ogólnym słowa te nazywają ciche, niskie i przeciągłe dźwięki wydawane między innymi przez kota [SJP; Bańko 2008, 211]. Obok cechy niskiego natężenia, niskiej częstotliwości drań oraz przedłużonego czasu trwania, leksemy te aktywują cechę niejednorodności nazywanego przez nie dźwięku – wskazuje na to obecność w strukturze fonologicznej ich rdzeni głoski /r/.

- (26) *Talerz fajnie reaguje na lekkie uderzenie pałką, dając dźwięk w szerokim paśmie, przy mocniejszym strzale na pierwszy front wychodzą wyższe pasma, by po sekundzie wygasnąć i pozostawić miły pomruk* [<http://www.infomusic.pl/test/43045,test-pieciu-talerzy-perkusyjnych-t-cymbals>, Dostęp 25 XI 2016].

Analiza pozwala również na odnotowanie użycia do opisu muzycznych wrażeń słuchowych słów *kwakanie* (przykład 27) oraz *klekot* (przykład 28). Podczas gdy pierwsze z nich przywołuje charakterystyczny głos wydawany przez kaczkę, drugie odsyła do dźwięku wydawanego przez bociana. Poza tym wrażenia słuchowe związane z dźwiękami, których źródłem jest instrument perkusyjny, mogą być kategoryzowane w terminach *ryczenia*. Ryczenie kojarzone jest z donośnymi i przeciągłymi dźwiękami wydawanymi przez zwierzęta [SJP]. Leksemy takie jak *ryczeć*, *ryczenie* czy *ryczący* uwypuklają więc cechy wrażeniowe dźwięków dotyczące ich wysokiego natężenia oraz długiego trwania. Jak wskazuje przykład 29, słowo to może być użyte w celu opisu dźwięków wydawanych przez werbel.

- (27) (Naciąg) *Daje jasne, ciepłe brzmienie, pozbawione plastykowego „kwakania”, produkowanego czasem przez dwuwarstwówki* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/63-powlekane-nacigi-evans-g-plus>, Dostęp 13 X 2016].
- (28) (Stopa) *Jest do tego bardzo cicha i podczas gry nie ma żadnych klekotów lub skrzypienia* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/386-stopa-czarcie-kopyto>, Dostęp 30 XI 2016].
- (29) *Mimo tych subtelnych możliwości to werbel zdecydowanie energiczny, potrafiący „ryczeć” jak rasowy potwór, o skłonnościach do rockowego uderzenia* [<http://magazynperkusista.pl/testy-sprzetu/1533-dw-vintage-brass-knurl>, Dostęp 2 X 2016].

Podsumowanie

Omówione powyżej rozszerzenia semantyczne różnią się pod wieloma względami. Do najważniejszych, w kontekście omawianego tu tematu, należy ich odmienność dotycząca aktywowanych przez nie domen. Niektóre z nich, np. czasowniki *odzywać się* w przykładzie 4 czy *zaśpiewać* w przykładzie 5, aktywują domenę wiedzy związaną z wydawaniem dźwięków bez precyzowania cech tych dźwięków. Inne, np. czasownik *jęczy* w przykładzie 13 czy *ryczeć* w przykładzie 29, aktywują dodatkowo domenę charakteru wrażeń słuchowych związanych z wydawanymi dźwiękami. Zauważyć należy, iż domena ta

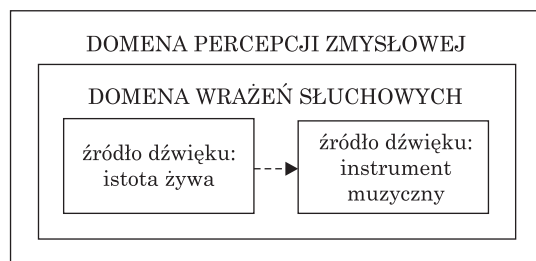

stanowi centralną domenę aktywowaną przez wszystkie omawiane leksemy w przykładach 6-29. Ponadto, aktywując domenę charakteru wrażeń słuchowych, poszczególne rozszerzenia profilują odmienne wymiary tych wrażeń, ponieważ przywołują różne, z punktu widzenia akustyki, cechy dźwięków. Cechy te dotyczyć mogą długości trwania, częstotliwości drgań, natężenia, a także składu widmowego dźwięku obejmującego między innymi periodyczność lub niejednorodność dźwięku, jego dynamikę, sposób jego wybrzmiewania itp.

Poza tym omówione rozszerzenia prezentują odmienne ścieżki mentalnego dostępu do celu. Na przykład słowa *pisk*, *syk*, *szczekanie* czy *mruczenie* już w swoim podstawowym znaczeniu przywołują dźwięki. W bezpośredni więc sposób rozszerzają się do dźwięków wydawanych przez instrument muzyczny, co schematycznie można opisać za pomocą wzorca [DŹWIĘKI WYDAWANE PRZEZ ISTOTĘ ŻYWA] ---► [DŹWIĘKI WYDAWANE PRZEZ INSTRUMENT MUZYCZNY]. Natomiast w przypadku rozszerzeń typu *duszenie się*, *krztuszenie się*, *zadławienie*, *oddech* czy *ziewnięcie* ścieżka mentalnego dostępu jest wydłużona. W stosunku do ścieżki opisanej w poprzednim wzorcu obejmuje ona dodatkowy element, który daje mentalny dostęp do dźwięków produkowanych przez człowieka czy też zwierzę. Jest nim proces, którego uczestnikiem jest istota żywa i który metonimicznie przywołuje dźwięki produkowane przez tę istotę. Ścieżka tę można zilustrować za pomocą następującego wzorca: [PROCES, KTÓREGO UCZESTNIKIEM JEST ISTOTA ŻYWA] ---► [DŹWIĘKI WYDAWANE PRZEZ ISTOTĘ ŻYWA] ---► [DŹWIĘKI WYDAWANE PRZEZ INSTRUMENT MUZYCZNY].

Wśród innych różnic odnotować można choćby fakt, iż omówione rozszerzenia charakteryzują się różnym stopniem skonwencjonalizowania w obrębie omawianej tu społeczności językowej. Biorąc pod uwagę frekwencję ich użycia w analizowanych tekstach, jedne wydają się dobrze utrwalone (np. *pisk*, *syk*, *śpiewny*, *cykanie*), podczas gdy inne – nowe, oryginalne (np. *kwakanie*, *ziewnięcie*, *czkający*, *chrupiący*).

Pomimo różnic wszystkie omówione powyżej rozszerzenia semantyczne mają pewną cechę wspólną. Reprezentują one równoległe relacje kategoryzujące między standardem, który przywołuje dźwięki wydawane przez istotę żywą, a celem przywołującym dźwięki produkowane przez instrument perkusyjny. To, co łączy standard i cel opisanych relacji, to fakt, iż obydwa te elementy aktywują tę samą, ogólną domenę, tj. domenę percepcji słuchowej. Różnica między nimi polega z kolei na tym, iż odnoszą się one do bodźców słuchowych pochodzących z odmiennych źródeł. Tak więc, z jednej strony, na wyższym poziomie schematyczności standard i cel reprezentują tę samą domenę doświadczeniową – domenę wrażeń słuchowych. Z drugiej jednak strony, przywołując różne generatory dźwięku, aktywują one dwie różne domeny wiedzy – wiedzę dotyczącą istoty żywej i wiedzę związaną z instrumentami muzycznymi. Relację między domenami aktywowanymi przez standard i cel ilustruje schemat 1.

Schemat 1. Relacja między domenami aktywowanymi przez standard i cel omówionych rozszerzeń semantycznych.

Biorąc pod uwagę to, co wspólne wszystkim omówionym rozszerzeniom, możliwe jest opisanie ich na wyższym poziomie abstrakcji, tj. w formie wzorca semantycznego rozszerzenia. Jak odnotowano powyżej, w ramach standardu, poszczególne leksemy przywołują dźwięk w sposób bardziej lub mniej bezpośredni. Aktywują bowiem różne elementy wiedzy pochodzącej z doświadczenia ludzkiego związanego z dźwiękami wydawanymi przez istoty żywe. Elementy te mogą dotyczyć np. procesu wydawania artykułowanych dźwięków przez człowieka, czynności, którym typowo towarzyszą nieartykułowane dźwięki, charakteru wrażeń słuchowych związanych z różnego rodzaju dźwiękami produkowanymi przez ludzi i zwierzęta. Elementy te można w schematyczny sposób ująć sformułowaniem: to co dotyczy dźwięków wydawanych przez istotę żywą. Cel opisywanej relacji, natomiast, aktywuje domeny związane z dźwiękami generowanymi przez instrument. Stąd wzorzec, o którym mowa, może być opisany w następujący sposób: [TO CO DOTYCZY DŹWIĘKÓW WYDAWANYCH PRZEZ ISTOTĘ ŻYWA] ---► [TO CO DOTYCZY DŹWIĘKÓW WYDAWANYCH PRZEZ INSTRUMENT MUZYCZNY]. Wzorzec ten stanowi jedną z konkretyzacji wysoce schematycznej struktury [TO CO DOTYCZY ISTOTY ŻYWEJ] ---► [TO CO DOTYCZY INSTRUMENTU MUZYCZNEGO].

Kończąc, nadmienić należy, iż przedstawione tutaj wyrażenia językowe stanowią zaledwie część środków językowych używanych przez muzyków w ramach strategii polegającej na odwołaniu się do innego typu wrażeń z domeny percepcji słuchowej. Sama natomiast strategia reprezentuje jedynie jeden ze sposobów opisu muzycznych wrażeń słuchowych. Językowy opis tych wrażeń okazuje się więc zjawiskiem niezwykle złożonym, którego dogłębna charakterystyka wymaga rozwinięcia w kolejnych publikacjach.

Bibliografia

- Bilas-Pleszak Ewa. 2005. *Język a muzyka. Lingwistyczne aspekty związków intersemiotycznych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Bańko Mirosław. 2008. *Współczesny polski onomatopeikon: ikonizacja w języku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kładoczny Piotr. 2012a. *Semantyka nazw dźwięków w języku polskim*. T. 1. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem.
- Kładoczny Piotr. 2012b. *Semantyka nazw dźwięków w języku polskim*. T. 2. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem.
- Kładoczny Piotr. 2014. *Nazwy dźwięków wydawanych przez instrumenty muzyczne w świetle Narodowego Korpusu Języka Polskiego*. W: *Język a muzyka. Ujęcia filologiczne i muzykologiczne*. Red. Kuć J., Wojtczuk K. Siedlce: Pracownia Wydawnicza Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach: 53-69.
- Lakoff George, Johnson Mark. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago-London: The University of Chicago Press.
- Langacker Ronald. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker Ronald. 2000. *A Dynamic Usage-Based Model*. In: *Usage-based models of language*. Red. Kemmer S., Barlow M. Stanford, CA: CSLI Publications: 1-63.
- Langacker Ronald. 2009. *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*. Kraków: Universitas.
- Miśkiewicz Andrzej. 2002. *Wysokość, głośność i barwa – badanie wymiarów wrażeniowych dźwięków muzycznych*. Warszawa: Akademia Muzyczna im. F. Chopina.
- Pisarkowa Krystyna. 1963. *Pomocnicze elementy języka muzykologii*. „Język Polski” nr 3: 113-128.
- Prochowicz Anna. 2013. *Jak mówimy o śpiewaniu? Metafory synestezyjne jako element językowego obrazu śpiewu ludzkiego w polszczyźnie*. „Linguarum Silva” t. 2 : 55-70.
- Rhodes Richard. 1994. *Aural images*. In: *Sound Symbolism*. Eds. Hinton L., Nichols J., Ohala J.J. Cambridge: Cambridge University Press: 276-292.
- SJP – *Słownik języka polskiego PWN*. W: <http://sjp.pwn.pl/> [Dostęp 14 X 2016 – 18 XII 2016]
- Taraszka-Drożdż Barbara. 2014. *Schémas d'extension métaphorique*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Taraszka-Drożdż Barbara. 2016a. *Lexical and grammatical dimensions of metaphor – a Cognitive Grammar perspective*. In: *Studies in Lexicogrammar: Theory and Applications*. Ed. Drożdż G. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing: 175-192.
- Taraszka-Drożdż Barbara. 2016b. *Zmysłowe wymiary dźwięku w terminologii muzycznej*. W: *Dyskursy specjalistyczne. Rejestry, gatunki, tłumaczenia*. Red. Gwóźdź G., Mamet P. Częstochowa: Wydawnictwo im. S. Podobińskiego Akademii im. J. Długosza: 171-187.
- Taraszka-Drożdż Barbara. [w druku]. *Angielskie zapożyczenia onomatopeiczne używane do opisu dźwięków wydawanych przez instrumenty perkusyjne*

Summary

SEMANTIC EXTENSIONS OF THE NAMES OF SOUNDS PRODUCED BY THE LIVING CREATURE IN AN ACCOUNT OF MUSICAL AUDITORY SENSATIONS

This paper concerns the linguistic means used in order to describe auditory sensations or, more specifically, linguistic expressions that musicians apply to describe the sounds of different instruments of the drum set. The analysis concerns one of the types of such expressions – names of sounds produced by the living creature, that is, linguistic items that refer to articulate and inarticulate sounds produced by the human being and sounds that are typically associated with animals. From the Cognitive Grammar perspective, these names are analyzed as semantic extensions, which enables us to indicate schematic structures emerging from them – patterns of semantic extension.

Kontakt z Autorką:
barbara.taraszka-drozd@us.edu.pl